Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 19 marca 2020 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Współpraca wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych – Postępowanie w sprawie konfiskaty nielegalnie nabytego mienia w braku skazania za przestępstwo – Dyrektywa 2014/42/UE – Zakres zastosowania – Decyzja ramowa 2005/212/WSiSW

W sprawie C-234/18

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Sofiyski gradski sad (sąd dla miasta Sofii, Bułgaria) postanowieniem z dnia 23 marca 2018 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 3 kwietnia 2018 r., w postępowaniu:

Komisia za protivodeystvie na koruptsiyata i za otnemane na nezakonno pridobitoto imushtestvo

przeciwko

BP,

AB,

PB,

„Trast B” OOD,

„Agro In 2001” EOOD,

„ACounT Service 2009” EOOD,

„Invest Management” OOD,

„Estate” OOD,

„Bromak” OOD,

„Bromak Finance” EAD,

„Viva Telekom Bulgaria” EOOD,

„Balgarska Telekomunikationna Kompania” AD,

„Hedge Investment Bulgaria” AD,

„Kemira” OOD,

* Język postępowania: bułgarski.

„Dunarit” AD,

„Technologichen Zentar-Institut Po Mikroelektronika” AD,

„Evrobild 2003” EOOD,

„Technotel Invest” AD,

„Ken Trade” EAD,

„Konsult Av” EOOD,

Louvrier Investments Company 33 SA,

EFV International Financial Ventures Ltd,

InterV Investment SARL,

LIC Telecommunications SARL,

V Telecom Investment SCA,

V2 Investment SARL,

Empreno Ventures Ltd,

przy udziale:

Corporate Commercial Bank, w stanie likwidacji,

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: A. Prechal, prezes izby, K. Lenaerts, prezes Trybunału, R. Silva de Lapuerta, wiceprezes Trybunału, oboje pełniący obowiązki sędziów trzeciej izby, L.S. Rossi (sprawozdawczyni) i J. Malenovský, sędziowie,

rzecznik generalny: E. Sharpston,

sekretarz: M. Aleksejev, kierownik wydziału,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 5 czerwca 2019 r.,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu Komisia za protivodeystvie na koruptsiyata i za otnemane na nezakonno pridobitoto imushtestvo – P. Georgiev oraz N. Kolev, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu BP – L.E. Karadaliev, advokat,

– w imieniu AB – S.A. Stoyanov, advokat,

– w imieniu PB – D.V. Kostadinova oraz S. Pappas, advokati,

– w imieniu „Trast B” OOD – S.A. Stoyanov, advokat,

– w imieniu „Dunarit” AD – T.S. Trifonov, advokat,

– w imieniu Corporate Commercial Bank, w stanie likwidacji – K.H. Marinova i A.N. Donov, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu rządu bułgarskiego – L. Zaharieva i T. Mitova, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu rządu czeskiego – M. Smolek, J. Vláčil i A. Kasalická, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu Irlandii – J. O’Connor, M. Browne, C. Durnin, M. Berry i M.A. Joyce, w charakterze pełnomocników, których wspierali D. Dodd, BL, B. Murray i N. Butler, SC,

– w imieniu Komisji Europejskiej – R. Troosters i Y. Marinova, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 31 października 2019 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni dyrektywy 2014/42/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie zabezpieczenia i konfiskaty narzędzi służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstwa w Unii Europejskiej (Dz.U. 2014, L 127, s. 39; sprostowanie Dz.U. 2014, L 138, s. 114).

2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy Komisia za protivodeystvie na koruptsiyata i za otnemane na nezakonno pridobitoto imushtestvo (komisją ds. zwalczania korupcji i konfiskaty mienia nabytego w sposób nielegalny, Bułgaria) (zwaną dalej „komisją ds. konfiskaty mienia”) a BP oraz kilkoma osobami fizycznymi i prawnymi uznanymi za powiązane z BP lub przez niego kontrolowane, dotyczącego wniosku o konfiskatę mienia nabytego w sposób nielegalny przez BP i te osoby.

Ramy prawne

Prawo Unii

Decyzja ramowa 2005/212

3 Motywy 1, 5 i 10 decyzji ramowej Rady 2005/212/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie konfiskaty korzyści, narzędzi i mienia pochodzących z przestępstwa (Dz.U. 2005, L 68, s. 49) mają następujące brzmienie:

„(1) Główny bodziec dla transgranicznej przestępczości zorganizowanej stanowi korzyść finansowa. Aby działać skutecznie, każda próba zapobieżenia takiej przestępczości i jej zwalczania musi koncentrować się na wykryciu, zamrożeniu, zajęciu i konfiskacie korzyści pochodzących z przestępstwa. Jest to jednak utrudnione, między innymi, na skutek różnic między ustawodawstwami państw członkowskich w tej dziedzinie.

[…]

(5) Zgodnie z zaleceniem 19 zawartym w planie działań z 2000 r. zatytułowanym »Zapobieganie i kontrolowanie przestępczości zorganizowanej: strategia Unii Europejskiej na początek nowego milenium«, który został zatwierdzony przez [Radę Unii Europejskiej] dnia 27 marca 2000 r., należy zbadać potrzebę wprowadzenia nowego instrumentu, który uwzględniając najlepsze praktyki w państwach członkowskich oraz przy należytym poszanowaniu podstawowych zasad prawnych, wprowadzi możliwość złagodzenia, odpowiednio w ramach prawa karnego, cywilnego lub prawa podatkowego, ciężaru dowodu dotyczącego pochodzenia majątku posiadanego przez osobę uznaną za winną popełnienia przestępstwa związanego z przestępczością zorganizowaną.

[…]

(10) Celem niniejszej decyzji ramowej jest zapewnienie, że wszystkie państwa członkowskie posiadają skuteczne przepisy regulujące konfiskatę korzyści pochodzących z przestępstwa, między innymi w odniesieniu do ciężaru dowodu dotyczącego źródła pochodzenia majątku posiadanego przez osobę uznaną za winną popełnienia przestępstwa związanego z przestępczością zorganizowaną. Niniejsza decyzja ramowa związana jest z duńskim projektem decyzji ramowej w sprawie wzajemnego uznawania w obrębie Unii Europejskiej orzeczeń dotyczących konfiskaty korzyści pochodzących z przestępstwa oraz podziału skonfiskowanego mienia, który został przedłożony w tym samym czasie”.

4 Artykuł 1 tiret od pierwszego do czwartego tej decyzji ramowej stanowią:

„Do celów niniejszej decyzji przyjmuje się następujące definicje:

– »korzyści« oznaczają każdą korzyść ekonomiczną pochodzącą z przestępstwa. Może ona stanowić każdą formę mienia określoną w następnym tiret,

– »mienie« obejmuje mienie każdego rodzaju, zarówno materialne, jak i niematerialne, ruchome lub nieruchome, oraz dokumenty lub instrumenty prawne dowodzące tytułu do takiego mienia lub udziału w tym mieniu,

– »narzędzia« oznaczają każde mienie (rzecz) użyte lub którego zamierza się użyć w jakikolwiek sposób, w całości lub w części, do popełnienia przestępstwa lub przestępstw,

– »konfiskata« oznacza karę lub środek orzeczony przez sąd, powodujący ostateczne pozbawienie mienia w wyniku postępowania dotyczącego przestępstwa lub przestępstw”.

5 Artykuł 2 wspomnianej decyzji ramowej, zatytułowany „Konfiskata”, stanowi:

„1. Każde państwo członkowskie podejmuje niezbędne środki w celu umożliwienia mu konfiskaty, w całości lub w części, narzędzi i korzyści z przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności w wymiarze powyżej jednego roku lub mienia, którego wartość odpowiada takim korzyściom.

2. W odniesieniu do przestępstw podatkowych państwa członkowskie w celu pozbawienia sprawcy korzyści pochodzących z przestępstwa mogą wykorzystywać inne postępowania niż karne”.

6 Artykuł 3 tej samej decyzji ramowej, zatytułowany „Rozszerzone uprawnienia do konfiskaty”, w ust. 2 lit. c) i ust. 4 przewiduje:

„2. Każde państwo członkowskie podejmuje niezbędne środki w celu umożliwienia konfiskaty na mocy niniejszego artykułu przynajmniej tam:

[…]

c) gdzie ustalono, że wartość mienia jest nieproporcjonalna w stosunku do legalnych dochodów osoby skazanej, a sąd krajowy na podstawie określonych faktów jest w pełni przekonany, że dane mienie pochodzi z działalności przestępczej tej osoby.

[…]

4. Państwa członkowskie mogą korzystać z procedur innych niż procedury karne w celu pozbawienia sprawcy mienia, o którym mowa powyżej".

7 Artykuł 4 decyzji ramowej 2005/212 przewiduje:

„Każde państwo członkowskie podejmuje niezbędne środki w celu zapewnienia, że zainteresowane strony dotknięte przez środki określone w art. 2 i 3 posiadają skuteczne środki prawne w celu ochrony swoich praw".

8 Artykuł 5 wspomnianej decyzji ramowej stanowi:

„Niniejsza decyzja ramowa nie powoduje zmiany zobowiązań nakazujących poszanowanie podstawowych praw i podstawowych zasad, w tym w szczególności zasady domniemania niewinności, zagwarantowanej w art. 6 [UE]".

9 Artykuł 6 ust. 1 wspomnianej decyzji ramowej przewiduje:

„Państwa członkowskie przyjmują niezbędne środki w celu wykonania niniejszej decyzji ramowej do 15 marca 2007 r.".

Decyzja ramowa 2006/783

10 Zgodnie z motywem 8 decyzji ramowej Rady 2006/783/WSiSW z dnia 6 października 2006 r. w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania do nakazów konfiskaty (Dz.U. 2006, L 328, s. 59):

„Celem niniejszej decyzji ramowej jest ułatwienie współpracy pomiędzy państwami członkowskimi w związku z wzajemnym uznawaniem i wykonywaniem nakazów konfiskaty poprzez zobowiązanie państwa członkowskiego do uznawania i wykonywania na jego terytorium nakazów konfiskaty wydanych przez sąd innego państwa członkowskiego właściwy w sprawach karnych. Niniejsza decyzja ramowa jest związana z decyzją ramową Rady [2005/212]. Celem tej decyzji ramowej jest zapewnienie, by wszystkie państwa członkowskie posiadały skuteczne przepisy dotyczące konfiskaty korzyści pochodzących z przestępstwa, między innymi w odniesieniu do ciężaru dowodu związanego ze źródłem pochodzenia majątku posiadanego przez osobę skazaną za przestępstwo mające związek z przestępczością zorganizowaną".

Dyrektywa 2014/42

11 Motywy 9, 22 i 23 dyrektywy 2014/42 stanowią:

„(9) Celem niniejszej dyrektywy jest zmiana i rozszerzenie zakresu decyzji ramowych 2001/500/WSiSW [Rady z dnia 26 czerwca 2001 r. w sprawie prania brudnych pieniędzy oraz identyfikacji, wykrywania, zamrożenia, zajęcia i konfiskaty narzędzi oraz zysków pochodzących z przestępstwa (Dz.U. 2001, L 182, s. 1)] i [2005/212]. Te decyzje ramowe powinny zostać częściowo zastąpione w odniesieniu do państw członkowskich związanych niniejszą dyrektywą.

[…]

(22) Niniejsza dyrektywa ustanawia normy minimalne. Nie uniemożliwia państwom członkowskim wprowadzenia szerszych uprawnień w ich prawie krajowym, na przykład w odniesieniu do ich zasad dotyczących dowodów.

(23) Niniejsza dyrektywa ma zastosowanie do przestępstw, które objęte są zakresem stosowania wymienionych w niej aktów prawnych. W ramach zakresu stosowania tych aktów prawnych państwa członkowskie powinny stosować rozszerzoną konfiskatę przynajmniej w odniesieniu do niektórych przestępstw określonych w niniejszej dyrektywie".

12 Artykuł 1 tej dyrektywy przewiduje:

„1. Niniejsza dyrektywa określa minimalne zasady dotyczące zabezpieczania mienia w celu ewentualnej późniejszej konfiskaty oraz zasady dotyczące konfiskaty mienia w sprawach karnych.

2. Niniejsza dyrektywa nie narusza procedur, które państwa członkowskie mogą stosować w celu konfiskaty tego mienia".

13 Artykuł 2 wspomnianej dyrektywy przewiduje:

„Na użytek niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

1) »korzyści« oznaczają wszelkie korzyści majątkowe pochodzące, bezpośrednio lub pośrednio, z przestępstwa; mogą one przybierać dowolną formę mienia i obejmują wszelkie korzyści wynikające z ponownego zainwestowania lub przekształcania korzyści bezpośrednich oraz wszelkie wpływy mające wartość;

2) »mienie« oznacza mienie każdego rodzaju, materialne lub niematerialne, ruchome lub nieruchome, oraz dokumenty lub instrumenty prawne potwierdzające prawo do takiego mienia lub prawo z nim związane;

3) »narzędzia« oznaczają każde mienie użyte lub które ma zostać użyte w jakikolwiek sposób, w całości lub w części, do popełnienia przestępstwa lub przestępstw;

4) »konfiskata« oznacza ostateczne pozbawienie mienia orzeczone przez sąd w związku z przestępstwem;

5) »zabezpieczenie« oznacza tymczasowy zakaz przekazywania, niszczenia, przetwarzania, przemieszczania mienia lub rozporządzania nim lub tymczasowe przejęcie pieczy lub kontroli nad mieniem;

6) »przestępstwo« oznacza przestępstwo objęte jednym z aktów prawnych wymienionych w art. 3".

14 Artykuł 3 dyrektywy 2014/42 ma następujące brzmienie:

„Niniejszą dyrektywę stosuje się do przestępstw objętych następującymi aktami prawnymi:

a) Konwencja, sporządzona na podstawie artykułu K.3 ust. 2 lit. c) Traktatu o Unii Europejskiej, w sprawie zwalczania korupcji urzędników Wspólnot Europejskich i urzędników państw członkowskich Unii Europejskiej [(Dz.U. 1997, C 195, s. 1)] […];

b) decyzja ramowa Rady 2000/383/WSiSW z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie zwiększenia ochrony poprzez sankcje karne i inne sankcje za fałszowanie w związku z wprowadzeniem euro [(Dz.U. 2000, L 140, s. 1)];

c) decyzja ramowa Rady 2001/413/WSiSW z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie zwalczania fałszowania i oszustw związanych z bezgotówkowymi środkami płatniczymi [(Dz.U. 2001, L 149, s. 1)];

d) decyzja ramowa [2001/500];

e) decyzja ramowa Rady 2002/475/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu [(Dz.U. 2002, L 164, s. 3)];

f) decyzja ramowa Rady 2003/568/WSiSW z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie zwalczania korupcji w sektorze prywatnym [(Dz.U. 2003, L 192, s. 54)];

g) decyzja ramowa Rady 2004/757/WSiSW z dnia 25 października 2004 r. ustanawiająca minimalne przepisy określające znamiona przestępstw i kar w dziedzinie nielegalnego handlu narkotykami [(Dz.U. 2004, L 335, s. 8)];

h) decyzja ramowa Rady 2008/841/WSiSW z dnia 24 października 2008 r. w sprawie zwalczania przestępczości zorganizowanej [(Dz.U. 2008, L 300, s. 42)];

i) dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW [(Dz.U. 2011, L 101, s. 1)];

j) dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (Dz.U. 2011, L 335, s. 1);

k) dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/40/UE z dnia 12 sierpnia 2013 r. dotycząca ataków na systemy informatyczne i zastępująca decyzję ramową Rady 2005/222/WSiSW [(Dz.U. 2013, L 218, s. 8)],

a także innymi aktami prawnymi, o ile stanowią one wyraźnie, że niniejsza dyrektywa ma zastosowanie do przestępstw w nich wymienionych".

15 Artykuł 4 dyrektywy 2014/42, zatytułowany „Konfiskata", stanowi:

„1. Państwa członkowskie podejmują niezbędne środki w celu umożliwienia konfiskaty, w całości lub w części, narzędzi i korzyści lub mienia, którego wartość odpowiada takim narzędziom lub korzyściom, w przypadku wydania prawomocnego wyroku skazującego za przestępstwo, przy czym może być to również wyrok wydany w wyniku postępowania zaocznego.

2. Jeżeli nie jest możliwe przeprowadzenie konfiskaty na podstawie ust. 1, przynajmniej w sytuacji, gdy niemożność ta wynika z choroby lub ucieczki podejrzanego lub oskarżonego, państwa członkowskie podejmują niezbędne środki w celu umożliwienia konfiskaty narzędzi i korzyści, w przypadkach gdy wszczęte zostało postępowanie karne w odniesieniu do przestępstwa, które może być źródłem – w sposób bezpośredni lub pośredni – korzyści majątkowych, i takie postępowanie mogło doprowadzić do wydania wyroku skazującego, gdyby podejrzany lub oskarżony był w stanie stanąć przed sądem".

16 Artykuł 5 tej dyrektywy, zatytułowany „Konfiskata rozszerzona", stanowi w ust. 1:

„Państwa członkowskie przyjmują niezbędne środki w celu umożliwienia konfiskaty, w całości lub w części, mienia należącego do osoby skazanej za popełnienie przestępstwa, które może być źródłem – w sposób bezpośredni lub pośredni – korzyści majątkowych, w przypadku gdy sąd na podstawie

okoliczności sprawy, w tym konkretnych faktów i dostępnych dowodów, takich jak nieproporcjonalna do legalnego dochodu skazanego wartość jego mienia, jest przekonany, że przedmiotowe mienie pochodzi z działalności przestępczej".

17 Artykuł 6 ust. 1 wspomnianej dyrektywy stanowi:

„Państwa członkowskie podejmują niezbędne środki w celu umożliwienia konfiskaty korzyści lub innego mienia, którego wartość odpowiada korzyściom, jeżeli takie korzyści lub inne mienie podejrzany lub oskarżony przekazał, bezpośrednio lub pośrednio, osobom trzecim lub jeżeli osoby trzecie nabyły je od podejrzanego lub oskarżonego, przynajmniej w przypadkach, gdy te osoby trzecie wiedziały lub powinny były wiedzieć – na podstawie konkretnych faktów i okoliczności, takich jak przekazanie lub nabycie nieodpłatne lub za kwotę znacznie niższą niż wartość rynkowa danego mienia – że celem przekazania lub nabycia było uniknięcie konfiskaty".

18 Artykuł 8 ust. 1 dyrektywy 2014/42 stanowi:

„Państwa członkowskie podejmują niezbędne środki w celu zapewnienia osobom, w odniesieniu do których stosuje się środki przewidziane w niniejszej dyrektywie, prawa do wniesienia skutecznego środka zaskarżenia oraz do rzetelnego procesu sądowego w celu umożliwienia im korzystania z przysługujących im praw".

19 Zgodnie z art. 14 tej dyrektywy:

„1. […] art. 1 pierwsze cztery tiret oraz art. 3 decyzji ramowej [2005/212] zostają zastąpione niniejszą dyrektywą w odniesieniu do związanych nią państw członkowskich, bez uszczerbku dla obowiązków tych państw członkowskich dotyczących terminu transpozycji [tej decyzji ramowej] do prawa krajowego.

2. W odniesieniu do państw członkowskich związanych niniejszą dyrektywą odesłania do przepisów [decyzji ramowej 2005/212], o której mowa w akapicie pierwszym, odczytuje się jako odesłania do niniejszej dyrektywy".

Prawo bułgarskie

Ustawa o konfiskacie

20 Przed jej uchyleniem w dniu 19 stycznia 2018 r. Zakon za otnemane v polza na darzhavata na nezakono pridobito imushtestvo (ustawa o konfiskacie na rzecz państwa mienia nabytego nielegalnie) (DV nr 38 z dnia 18 maja 2012 r., zwana dalej „ustawą o konfiskacie"), która weszła w życie w dniu 19 listopada 2012 r. i która została uchylona przez Zakon za protivodeystvie na korupsiata i za otnemane na nezakonno pridobitoto imushestvo (ustawę o zwalczaniu korupcji i konfiskacie mienia nabytego w sposób nielegalny) (DV nr 7 z dnia 19 stycznia 2018 r.), w art. 1 przewidywała:

„1. Niniejsza ustawa reguluje warunki i sposób konfiskaty przez państwo mienia nabytego nielegalnie.

2. Mienie, o którym mowa w ust. 1, oznacza mienie, którego nabycie nie może być stwierdzone zgodnie z prawem".

21 Artykuł 2 ust. 1 ustawy o konfiskacie stanowił:

„Postępowanie na podstawie niniejszej ustawy prowadzi się niezależnie od postępowania karnego toczącego się przeciwko osobie objętej dochodzeniem lub związanym z nią osobom".

22 Zgodnie z art. 5 ust. 1 tej ustawy:

„[Komisja ds. konfiskaty mienia] jest wyspecjalizowanym, niezależnym i stałym organem krajowym”.

23 Artykuł 21 wspomnianej ustawy stanowi:

„1. [Komisja ds. konfiskaty mienia] wszczyna postępowanie na podstawie niniejszej ustawy, gdy ma uzasadnione podstawy, by podejrzewać, że dane mienie zostało nabyte nielegalnie.

2. Takie uzasadnione podstawy istnieją wówczas, gdy po przeprowadzeniu dochodzenia stwierdza się istotną różnicę w zakresie majątku posiadanego przez osobę objętą dochodzeniem”.

24 Artykuł 22 ust. 1 ustawy o konfiskacie przewidywał:

„Dochodzenie określone art. 21 ust. 2 wszczyna się na podstawie decyzji dyrektora odpowiedniej terytorialnej dyrekcji, gdy osobę oskarżono o przestępstwo określone w:

[…]

8) art. 201–203 [Nakazatelen kodeks (kodeksu karnego)];

[…]”.

25 Artykuł 66 tej ustawy stanowił:

„1. Podlega konfiskacie mienie, które osoba objęta dochodzeniem przeniosła na osobę prawną lub wniosła jako wkład rzeczowy lub pieniężny do kapitału osoby prawnej, gdy osoby, które zarządzają osobą prawną lub ją kontrolują, wiedziały lub na podstawie okoliczności mogły zakładać, że mienie to nabyto nielegalnie.

2. Podlega konfiskacie również mienie nielegalnie nabyte przez osobę prawną, która jest kontrolowana przez osobę objętą dochodzeniem lub związane z nią osoby lub przez nie wspólnie.

[…]”.

26 Zgodnie z art. 75 ust. 1 wspomnianej ustawy:

„Wniosek sądowy o konfiskatę na rzecz państwa mienia nabytego nielegalnie wnosi się przeciwko osobie objętej dochodzeniem oraz osobom, o których mowa w art. 64, 65, 66, 67 i 71”.

27 Artykuł 76 ust. 2 tej ustawy stanowił:

„Osoba objęta dochodzeniem oraz osoby, o których mowa w art. 64, 65, 66, 67 i 71, są pozwanymi w postępowaniu”.

28 Artykuł 80 ustawy o konfiskacie stanowił:

„Kwestie, które nie są objęte zakresem niniejszego rozdziału, podlegają przepisom Grazhdanski-protsesualen kodeks [(kodeksu postępowania cywilnego)]”.

Kodeks postępowania cywilnego

29 Artykuł 17 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego stanowi:

„Sąd orzeka we wszystkich kwestiach mających znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, poza kwestią dotyczącą tego, czy dopuszczono się przestępstwa".

Kodeks karny

30 Artykuł 53 kodeksu karnego stanowi:

„1. Niezależnie od odpowiedzialności karnej na rzecz państwa są konfiskowane:

a) rzeczy należące do osoby winnej, które miały być wykorzystane lub zostały wykorzystane do popełnienia przestępstwa umyślnego;

b) rzeczy, które należą do osoby winnej i były przedmiotem przestępstwa umyślnego – w przypadkach wyraźnie przewidzianych w części szczególnej tego kodeksu.

2) Są również konfiskowane na rzecz państwa:

a) rzeczy, przedmiot lub narzędzie przestępstwa, których posiadanie jest zabronione, oraz

b) rzeczy uzyskane dzięki przestępstwu, jeśli nie podlegają zwrotowi. Jeżeli rzeczy nabyte zniknęły lub zostały zbyte, konfiskacie podlega kwota odpowiadająca ich wartości".

31 Artykuł 201 tego kodeksu stanowi:

„Kto w ramach swoich obowiązków defrauduje środki pieniężne, mienie lub inne wartościowe przedmioty, które do niego nie należą i które zostały mu przekazane w ramach wykonywanych przez niego obowiązków lub powierzone w celu sprawowania opieki nad nimi lub zarządzania nimi, podlega za to sprzeniewierzenie w trakcie pełnienia obowiązków karze pozbawienia wolności do lat ośmiu, a sąd może zarządzić konfiskatę co najwyżej połowy mienia należącego do winnego i pozbawienie go przysługujących mu praw […]".

32 Zgodnie z art. 203 § 1 wspomnianego kodeksu:

„Sprzeniewierzenie na znaczną skalę w ramach pełnienia funkcji administracyjnych, stanowiące szczególnie poważny przypadek, podlega karze pozbawienia wolności od 10 do 20 lat".

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

33 W lipcu 2014 r. Sofiyska gradska prokuratura (prokuratura miasta Sofia, Bułgaria) poinformowała komisję ds. konfiskaty mienia, że przeciwko BP jako prezesowi rady nadzorczej banku bułgarskiego zostało wszczęte postępowanie karne za celowe skłonienie innych osób w okresie od grudnia 2011 r. do dnia 19 czerwca 2014 r. do sprzeniewierzenia środków pieniężnych należących do tego banku z naruszeniem art. 201 i art. 203 § 1 kodeksu karnego o wartości całkowitej przekraczającej 205 mln BGN (lewów bułgarskich) (około 105 mln EUR).

34 Z postanowienia odsyłającego wynika, że to postępowanie karne jest w toku, a zatem nie zostało jeszcze zakończone prawomocnym wyrokiem, a tym bardziej prawomocnym wyrokiem skazującym.

35 Komisja ds. konfiskaty mienia przeprowadziła dochodzenie dotyczące okresu od dnia 4 sierpnia 2004 r. do dnia 4 sierpnia 2010 r., z którego wynika w szczególności, że BP i członkowie jego rodziny dysponowali depozytami bankowymi o znacznej wartości, które nie odpowiadają ich legalnym dochodom, dokonywali transakcji bankowych przy użyciu środków, których pochodzenia nie można ustalić, że nabyli rzeczy ruchome i nieruchomości o znacznej wartości oraz że BP otrzymał wynagrodzenie na podstawie umów, które uważa się za fikcyjne, przy czym dochody z takich fikcyjnych transakcji miały na celu ukryć nielegalne źródło środków, które służyły do nabycia przez BP mienia.

36 Decyzją z dnia 14 maja 2015 r. komisja ds. konfiskaty mienia wszczęła, na podstawie art. 22 ust. 1 pkt 8 ustawy o konfiskacie, postępowanie przed Sofiyski gradski sad (sądem miejskim w Sofii, Bułgaria) w celu skonfiskowania mienia BP i członków jego rodziny, a także osób trzecich powiązanych z BP lub kontrolowanych przez BP, które zostało nabyte nielegalnie, ich ekwiwalentu pieniężnego, gdy zostały one odsprzedane lub mienia uzyskanego z konwersji wspomnianego mienia nabytego w sposób nielegalny.

37 Na wniosek komisji ds. konfiskaty mienia Sofiyski gradski sad (sąd miejski w Sofii) zarządził środki zabezpieczające dotyczące mienia, o którego konfiskatę wniesiono.

38 W ramach postępowania wszczętego przed sądem odsyłającym BP i niektórzy pozwani w postępowaniu głównym twierdzą, że żądanie konfiskaty mienia wniesione przez komisję ds. konfiskaty mienia jest niedopuszczalne zasadniczo z tego względu, że jest ono sprzeczne z dyrektywą 2014/42. Dyrektywa ta wymaga bowiem, aby konfiskata mienia była oparta na prawomocnym wyroku skazującym, który to element nie występuje w sprawie w postępowaniu głównym. Zdaniem BP i wspomnianych pozwanych na szczeblu Unii Europejskiej nie istnieją przepisy dotyczące konfiskaty cywilnej, a zatem konfiskata może być oparta jedynie na prawomocnym wyroku skazującym. Tymczasem zdaniem tych samych stron pozwane w postępowaniu głównym są traktowane tak, jak gdyby zostały osądzone i skazane w sposób ostateczny, co narusza w szczególności domniemanie niewinności i prawo do rzetelnego procesu.

39 Sąd odsyłający wskazuje, że z ustawy o konfiskacie wyraźnie wynika, iż postępowanie w sprawie konfiskaty wszczęte przed sądem cywilnym jest niezależne od postępowania karnego wszczętego przeciwko osobie objętej dochodzeniem lub osobom z nią powiązanym lub przez nią kontrolowanym. Samo istnienie oskarżeń karnych jest według tego sądu wystarczające do wszczęcia postępowania w sprawie konfiskaty cywilnej. Jednakże zdaniem sądu odsyłającego z brzmienia dyrektywy 2014/42 wynika wyraźnie, że związku między postępowaniem karnym a postępowaniem w sprawie konfiskaty cywilnej nie należy wykluczać, a także że do zakończenia postępowania karnego nie należy zamykać postępowania w sprawie konfiskaty cywilnej. Zdaniem tego sądu ustawa o konfiskacie wykraczała zatem poza minimalną harmonizację przewidzianą w dyrektywie 2014/42 i w związku z tym była z nią sprzeczna. Ponieważ BP nie został jeszcze skazany za czyny będące przedmiotem postępowania głównego, wspomniany sąd uważa, że postępowanie w sprawie konfiskaty cywilnej powinno zostać zawieszone do czasu zakończenia postępowania karnego wszczętego między innymi przeciwko BP.

40 Żywiąc jednak pewne wątpliwości co do wykładni przepisów dyrektywy 2014/42, Sofiyski gradski sad (sąd miejski w Sofii) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 1 ust. 1 dyrektywy [2014/42], w której przewidziano ustalenie »minimalnych zasad dotyczących zabezpieczania mienia w celu ewentualnej późniejszej konfiskaty«, należy interpretować w ten sposób, że uprawnia on państwa członkowskie do przyjmowania zasad konfiskaty cywilnej nieopartej na wyroku?

2) Czy z art. 1 ust. 1 wynika – mając na względzie także art. 4 ust. 1 dyrektywy [2014/42] – że aby wszcząć i przeprowadzić procedurę konfiskaty cywilnej, wystarczające jest jedynie wszczęcie postępowania karnego przeciwko osobie, której mienie stanowi przedmiot konfiskaty?

3) Czy dopuszczalna jest rozszerzająca wykładnia określonych w art. 4 ust. 2 dyrektywy [2014/42] podstaw umożliwiających konfiskatę cywilną nieopartą na wyroku?

4) Czy art. 5 ust. 1 dyrektywy [2014/42] należy interpretować w ten sposób, że wyłącznie na podstawie braku zgodności między wartością mienia a otrzymywanymi legalnymi dochodami osoby można pozbawić prawa majątkowego jako nabytego bezpośrednio lub pośrednio w następstwie popełnienia przestępstwa – bez istnienia prawomocnego wyroku ustalającego, że dana osoba popełniła przestępstwo?

5) Czy wskazaną w art. 6 ust. 1 dyrektywy [2014/42] regułę należy interpretować jako regulującą konfiskatę od osób trzecich jako środek uzupełniający lub alternatywny względem bezpośredniej konfiskaty lub jako środek uzupełniający względem rozszerzonej konfiskaty?

6) Czy wskazaną w art. 8 ust. 1 dyrektywy [2014/42] regułę należy rozumieć jako zapewniającą także stosowanie domniemania niewinności i zakazującą konfiskaty nieopartej na wyroku?”.

W przedmiocie dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

41 Komisja ds. konfiskaty mienia oraz rządy bułgarski i czeski utrzymują, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest niedopuszczalny.

42 Zdaniem tych zainteresowanych stron wykładnia dyrektywy 2014/42 nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy w postępowaniu głównym. Przede wszystkim dyrektywa ta ma bowiem na celu ustanowienie minimalnych zasad dotyczących konfiskaty mienia w sprawach karnych, podczas gdy postępowanie w sprawie konfiskaty wszczęte w sprawie w postępowaniu głównym, mające charakter cywilny, jest niezależne od przebiegu lub wyniku postępowania karnego. Następnie, wniesiony przez wspomnianą komisję wniosek o konfiskatę mienia ma swoje źródło w przewidzianym w art. 201–203 kodeksu karnego przestępstwie polegającym na sprzeniewierzeniu środków pieniężnych. Tymczasem przestępstwo to nie zostało wymienione w żadnym z aktów, o których mowa w art. 3 dyrektywy 2014/42, który określa przedmiotowy zakres stosowania tej dyrektywy. Wreszcie komisja ds. konfiskaty mienia oraz rząd bułgarski wskazują, że termin transpozycji dyrektywy 2014/42 został określony w art. 12 tej dyrektywy na dzień 4 października 2016 r., podczas gdy postępowanie przed sądem odsyłającym zostało wszczęte w dniu 22 marca 2016 r., w związku z czym przepisy tej dyrektywy nie znajdują zastosowania ratione temporis do postępowania głównego.

43 W tej kwestii należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem pytania dotyczące wykładni prawa Unii, z którymi zwrócił się sąd krajowy w ramach stanu prawnego i faktycznego, za którego ustalenie jest on odpowiedzialny, przy czym prawidłowość tych ustaleń nie podlega ocenie przez Trybunał, korzystają z domniemania, iż mają one znaczenie dla sprawy. Odmowa wydania przez Trybunał orzeczenia w przedmiocie złożonego przez sąd krajowy wniosku jest możliwa tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wniesiono, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem postępowania głównego, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje informacjami w zakresie stanu faktycznego lub prawnego niezbędnymi do udzielenia użytecznej odpowiedzi na postawione mu pytania (wyroki: z dnia 24 czerwca 2008 r., Commune de Mesquer, C-188/07, EU:C:2008:359, pkt 30; z dnia 13 listopada 2018 r., Levola Hengelo, C-310/17, EU:C:2018:899, pkt 28).

44 Tymczasem, gdy, tak jak w niniejszej sprawie, nie jest oczywiste, że wykładnia przepisu prawa Unii nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem postępowania głównego, zarzut oparty na niemożności zastosowania tego przepisu do sprawy w postępowaniu głównym nie odnosi się do dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, lecz dotyczy istoty pytań (wyrok z dnia 12 grudnia 2019 r., Slovenské elektrárne, C-376/18, EU:C:2019:1068, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo).

45 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest więc dopuszczalny.

Co do istoty

Uwagi wprowadzające

46 W ramach ustanowionej w art. 267 TFUE procedury współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem do tego ostatniego należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu. Mając to na uwadze, Trybunał powinien w razie potrzeby przeformułować przedłożone mu pytania. Okoliczność, że sąd krajowy powołał się formalnie w pytaniu prejudycjalnym na określone przepisy prawa Unii, nie stoi na przeszkodzie temu, by Trybunał przekazał temu sądowi wszelkie wskazówki dotyczące wykładni, które mogą być pomocne w rozstrzygnięciu rozpatrywanej przez niego sprawy, niezależnie od tego, czy sąd krajowy powołał się na nie w treści pytań. W tym względzie do Trybunału należy wskazanie na podstawie całości informacji przedstawionych przez sąd krajowy, a w szczególności na podstawie uzasadnienia postanowienia odsyłającego, elementów prawa Unii, które wymagają wykładni w świetle przedmiotu sporu (wyrok z dnia 5 grudnia 2019 r., EVN Bulgaria Toplofikatsia i Toplofikatsia Sofia, C-708/17 i C-725/17, EU:C:2019:1049, pkt 46 i przytoczone tam orzecznictwo).

47 Poprzez pytania prejudycjalne sąd odsyłający zwraca się do Trybunału o wykładnię dyrektywy 2014/42. Jednakże, jak zauważyła rzecznik generalna w pkt 41 opinii, opisane w postanowieniu odsyłającym czyny polegające na sprzeniewierzeniu środków finansowych nie stanowią jednego z przestępstw objętych instrumentami prawnymi wymienionymi w sposób wyczerpujący w art. 3 dyrektywy 2014/42, wobec czego przedmiot postępowania krajowego wszczętego przez komisję ds. konfiskaty mienia nie jest objęty przedmiotowym zakresem stosowania wspomnianej dyrektywy.

48 Poza tym z art. 14 ust. 1 dyrektywy 2014/42 wynika, że dyrektywa ta zastępuje jedynie art. 1 tiret od pierwszego do czwartego, a także art. 3 decyzji ramowej 2005/212 w odniesieniu do związanych nią państw członkowskich, co skutkuje tym – jak wskazała w istocie rzecznik generalna w pkt 48 i 49 opinii – że art. 2, 4 i 5 wspomnianej decyzji ramowej pozostają w mocy po przyjęciu dyrektywy 2014/42.

49 W niniejszej sprawie z brzmienia art. 2 ust. 1 decyzji ramowej 2005/212 wynika, że państwa członkowskie powinny podjąć środki niezbędne w celu umożliwienia konfiskaty wszystkich lub niektórych narzędzi służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstw podlegających karze pozbawienia wolności w wymiarze przekraczającym rok, podczas gdy przestępstwa wskazane przez sąd odsyłający podlegają karze pozbawienia wolności od 10 do 20 lat i w związku z tym mogą wchodzić w zakres stosowania tej decyzji ramowej.

50 Wynika z tego, że bez uszczerbku dla wykładni i zakresu decyzji ramowej 2005/212 przepisy tej ostatniej siłą rzeczy należą do elementów prawa Unii, które w świetle przedmiotu sporu w postępowaniu głównym i wskazówek dostarczonych przez sąd odsyłający powinny zostać uwzględnione przez Trybunał w celu udzielenia użytecznej odpowiedzi na pytania, które zostały mu przedstawione.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

51 Mając na uwadze powyższe rozważania, należy stwierdzić, że poprzez swoje pytania, które należy zbadać łącznie, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy decyzję ramową 2005/212 należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie przepisom państwa członkowskiego, zgodnie z którymi konfiskatę mienia nabytego nielegalnie sąd krajowy zarządza po zakończeniu postępowania, które nie jest uzależnione ani od stwierdzenia popełnienia przestępstwa, ani, a fortiori, od skazania domniemanych sprawców takiego przestępstwa.

52 W celu udzielenia odpowiedzi na to pytanie należy przypomnieć, że decyzja ramowa 2005/212 jest oparta na postanowieniach tytułu VI traktatu UE w brzmieniu sprzed traktatu z Lizbony, zatytułowanego „Postanowienia o współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych", w szczególności na art. 29, art. 31 ust. 1 lit. c) i art. 34 ust. 2 lit. b) UE.

53 Artykuł 31 ust. 1 lit. c) UE stanowi, że wspólne działanie w dziedzinie współpracy w sprawach karnych ma na celu zapewnienie, w zakresie niezbędnym do usprawnienia tej współpracy, zgodności norm stosowanych w państwach członkowskich. W tym kontekście decyzja ramowa 2005/212 ma na celu zagwarantowanie, jak stanowi jej motyw 10, aby wszystkie państwa członkowskie posiadały skuteczne przepisy dotyczące konfiskaty korzyści pochodzących z przestępstwa.

54 I tak art. 2 ust. 1 decyzji ramowej 2005/212 wymaga, aby państwa członkowskie przyjęły środki niezbędne do umożliwienia konfiskaty w całości lub w części narzędzi i korzyści z przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności w wymiarze powyżej jednego roku lub mienia, którego wartość odpowiada takim korzyściom, podczas gdy art. 1 tiret czwarte tej decyzji definiuje „konfiskatę" jako karę lub środek orzeczony przez sąd, powodujący ostateczne pozbawienie mienia w wyniku postępowania dotyczącego przestępstwa lub przestępstw.

55 Jak wynika również z jej motywu 10 decyzja ramowa 2005/212 jest związana z projektem Królestwa Danii, który doprowadził do przyjęcia decyzji ramowej Rady 2006/783/WSiSW z dnia 6 października 2006 r. w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania do nakazów konfiskaty (Dz.U. 2006, L 328, s. 59). Jak wskazuje motyw 8 tej ostatniej decyzji ramowej, jej celem jest ułatwienie współpracy pomiędzy państwami członkowskimi w związku z wzajemnym uznawaniem i wykonywaniem nakazów konfiskaty poprzez zobowiązanie państwa członkowskiego do uznawania i wykonywania na jego terytorium nakazów konfiskaty wydanych przez sąd innego państwa członkowskiego właściwy w sprawach karnych.

56 W konsekwencji, biorąc pod uwagę cele i brzmienie przepisów decyzji ramowej 2005/212, a także kontekst, w jakim została ona przyjęta, należy uznać, że wspomniana decyzja ramowa jest aktem mającym na celu zobowiązanie państw członkowskich do ustanowienia wspólnych minimalnych zasad konfiskaty narzędzi i korzyści pozostających w związku z przestępstwami, w celu ułatwienia wzajemnego uznawania nakazów sądowych o konfiskacie wydanych w ramach postępowań karnych, jak w istocie zauważyła rzecznik generalna w pkt 63 opinii.

57 Decyzja ramowa 2005/212 nie reguluje zatem konfiskaty narzędzi i korzyści pochodzących z bezprawnych działań, zarządzonej przez sąd państwa członkowskiego w ramach lub w następstwie postępowania, które nie dotyczy stwierdzenia popełnienia jednego lub kilku przestępstw.

58 Wykładni tej w żaden sposób nie podważa art. 2 ust. 2 wspomnianej decyzji ramowej.

59 Przepis ten ogranicza się bowiem do stwierdzenia, że w odniesieniu do przestępstw podatkowych państwa członkowskie w celu pozbawienia sprawcy korzyści pochodzących z przestępstwa mogą wykorzystywać inne postępowania niż karne. Nie można go interpretować a contrario w ten sposób,

że państwa członkowskie są pozbawione możliwości ustanowienia postępowań w sprawie konfiskaty innych niż postępowania karne, które nie dotyczą przestępstw podatkowych. Taki zakaz wykraczałby bowiem poza zakres norm minimalnych ustanowionych decyzją ramową 2005/212.

60 W niniejszej sprawie wydaje się, że postępowanie w sprawie konfiskaty zawisłe przed sądem odsyłającym ma charakter cywilny i że w prawie krajowym współistnieje ono z reżimem konfiskaty prawa karnego. Prawdą jest, że na mocy art. 22 ust. 1 ustawy o konfiskacie takie postępowanie wszczyna komisja ds. konfiskaty mienia, jeżeli jest ona poinformowana o tym, że danej osobie zarzuca się popełnienie określonych przestępstw. Jednakże z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, oraz z wyjaśnień przedstawionych na rozprawie przez komisję ds. konfiskaty mienia, rząd bułgarski i Komisję Europejską wynika, że zgodnie z przepisami wspomnianej ustawy po jego wszczęciu postępowanie, które dotyczy wyłącznie mienia, co do którego zarzuca się, że zostało one nabyte nielegalnie, jest prowadzone w sposób niezależny od ewentualnego postępowania karnego wszczętego przeciwko domniemanemu sprawcy przestępstw oraz od wyniku takiego postępowania, w szczególności od ewentualnego skazania wspomnianego sprawcy.

61 W tych okolicznościach należy stwierdzić, że orzeczenie, które sąd odsyłający ma wydać w sprawie w postępowaniu głównym, nie wpisuje się w ramy lub nie zostało wydane w następstwie postępowania dotyczącego jednego lub kilku przestępstw. Nie jest ono zatem objęte zakresem stosowania decyzji ramowej 2005/212.

62 Mając na uwadze powyższe rozważania, na postawione pytania należy odpowiedzieć, że decyzję ramową 2005/212 należy interpretować w ten sposób, iż nie stoi ona na przeszkodzie przepisom państwa członkowskiego, zgodnie z którymi konfiskatę mienia nabytego nielegalnie sąd krajowy zarządza po zakończeniu postępowania, które nie jest uzależnione ani od stwierdzenia popełnienia przestępstwa, ani, a fortiori, od skazania domniemanych sprawców takiego przestępstwa.

W przedmiocie kosztów

63 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

Decyzję ramową Rady 2005/212/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie konfiskaty korzyści, narzędzi i mienia pochodzących z przestępstwa należy interpretować w ten sposób, że nie stoi ona na przeszkodzie przepisom państwa członkowskiego, zgodnie z którymi konfiskatę mienia nabytego nielegalnie sąd krajowy zarządza po zakończeniu postępowania, które nie jest uzależnione ani od stwierdzenia popełnienia przestępstwa, ani, a fortiori, od skazania domniemanych sprawców takiego przestępstwa.

Podpisy